

ВІДГУК

на дисертацію БЕРЕГОВСЬКОЇ Христини Олександрівни «ТВОРЧИСТЬ ВАСИЛЯ КУРИЛИКА (СЕРЕДОВИЩЕ, АРХЕТИПИ, СТИЛІСТИКА»),

**поданої на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства
за спеціальністю 17.00.05 – образотворче мистецтво**

Дисертантка присвятила дослідження маловідомій в Україні творчості широкоznаного в Канаді та Європі художника українського походження. Займаючись вивченням творчого доробку Василя Курилика багато років, висвітивши результати у низці наукових публікацій - у англomовних та україномовних статтях, у двох монографіях, авторка багатогранно представила феномен творчої особистості майстра у підсумковому викладі в дисертаційній роботі.

Актуальність теми дослідження не викликає заперечень, адже творення цілісної картини розвитку українського мистецтва ХХ століття поза межами територіальних кордонів є назрілою вимогою сучасного суспільства, нової незалежної України, багатонаціональної культури людства. Попри глобалізаційні процеси або завдячуючи їм, актуальні мистецькі практики і традиційні форми художньої діяльності приваблюють творців і глядачів-співучасників саме акцентуванням у світовій культурі особливого, етнічного, національно-усвідомленого.

Творча особистість Василя Курилика формувалася у різних соціокультурних системах у Канаді, Мексиці, Великобританії, художник вирушав у пізнавальні подорожі-експедиції по країнах Європи, Азії, Африки, Далекого Сходу. При тому його мистецька освіта та захопленість образотворчістю спиралися на вивчення й синтезування різних художніх стилів, течій, напрямків. Попри всю строкатість та різноманітність життєвого та мистецького досвіду, Василь Курилик постає у дослідженні Х. О. Береговської як цілісна й унікальна творча особистість.

Художник писав, що його часто називали історичним малярем, а він просто відчував внутрішню потребу та «обов'язок задокументувати епоху криз, злиднів, голоду і спраги важко працюючих людей на неосвоєних канадських територіях. Водночас я хотів показати їхню відвагу, самовідданість і витривалість» (С. 260). Курилик присвятив цілі серії робіт переселенцям з різних країн, при тому тема української діаспори залишалася провідною.

Проблеми ідентичності, соціально-культурних криз, життєво важливі питання душевного стану і духовного вектору розвитку були поставлені художником у його мистецькій та літературній творчості. Авторка дисертаційного дослідження прагне розкрити «унікальність авторського стилю через призму соціокультурного контексту», що їй і вдається зробити. Христина Береговська аргументовано доводить, що «символіко-метафізичний та філософський аспекти творчості В. Курилика, попри всю його своєрідність і зв'язок з кризами та психічними зламами, можна поставити поряд з філософськими течіями його доби, насамперед з екзистенціалізмом» (С. 241).

Перед дослідницею постало складне завдання – максимально ознайомитися з творчим доробком Василя Курилика. Творчість майстра налічує майже десять тисяч живописних та графічних творів, крім того він був автором і співавтором дванадцяти книг, до яких створював ілюстрації та писав тексти. Роботи, розсіяні по музеях, фундаціях та приватних збірках необхідно було віднайти й отримати дозвіл на їх вивчення та фотофіксацію. Авторкою було опрацьовано 22 музейні колекції та 71 приватна, де знаходяться роботи Курилика. Мене особливо вразило те, що Христина Береговська у Лондоні відшукала роботи художника того часу, коли він перебував у психіатричних лікарнях. У трьох шпиталях є кімнати-музеї, з оригінальними творами В.Курилика, збережено його «студію-палату», де художник проводив арт-терапію для інших пацієнтів разом з доктором Адамсоном, зачинателем цього методу у Великобританії.

У дисертаційному дослідженні в ілюстративному додатку дисертації представлено 81 репродукцію малярських творів та 83 фрагменти з них, закомпоновані за головними тематичними серіями, що відповідають чотирьом творчим періодам життя художника. Також подано 14 фотографій фрагментів монументальних розписів у Торонто та Саскауні.

Дисертаційне дослідження починається, як і належить, з аналізу всіх існуючих літературних джерел, де є розгляд чи, принаймні, згадування про творчість В. Курилика. Це, переважно, англомовні публікації. Авторка проводить цей аналіз ретельно, прискіпливо, надалі не раз повертається до цих робіт різних авторів, цитуючи їх у тексті, розмірковуючи паралельно з ними над висловлюваннями самого художника, над його живописними чи графічними роботами.

А далі найбільшу частку дослідницької роботи склали шляхи Х.О.Береговської до місць, де жив художник у різні періоди, де він творив, відбиваючи певні пейзажі у роботах побутового жанру, де він шукав себе і шляхи порятунку своєї живої вразливої душі. Захопленість автора дослідження передається через копіткий підбір біографічних фактів у перших розділах наукового тексту. І це дуже позитивно сприяє розумінню й розкриттю суті творчого методу майстра, для якого художні роботи стали сповіддю та порятунком.

Важливою частиною дослідницької роботи було знайомство та проведені інтерв'ю з тими, хто добре знав художника особисто. Це 63 людини, що мешкають у різних місцях. В кожному занотованому висловлюванні відкривалися певні сторінки життя, характеру, поведінки, переживань художника. Особливо цінним є те, що Христина Береговська знайшла можливість і спроможність щирого спілкування з молодшим братом художника Джоном Куриликом, що вперше поділився спогадами, з ученицею майстра Джералін Дженсен, що допомагала виконувати розпис у каплиці.

Наукова новизна представленої дисертаційної роботи обумовлена не лише темою, вперше введеним у наукових обіг численним документальним

та художньо-творчим матеріалом, але й сучасною методологією. Інструментарій, обраний авторкою, різні наукові методи пізнання об'єкту та предмету дослідження, є цілком виправданим, таким, що відповідає меті - комплексно дослідити авторський творчий метод Василя Курилика.

Систематизація і аналіз літературних джерел, задокументованих спогадів, теоретичних праць та творчого доробку майстра сприяли вирішенню поставлених у дисертаційній роботі завдань. Варто зазначити, що дисертація Х. О. Береговської має чітку структуру, написана науковою мовою, ретельний аналіз літературних джерел та робіт художника, здійснений у кожному з розділів, надав авторці можливість логічно дійти переконливих висновків.

Розділ перший, як зазначалося, присвячений аналізу літератури, джерельної бази та аргументації обраних методів дослідження.

Другий розділ охоплює виклад відомостей, що послідовно розкривають етапи формування творчої особистості Василя Курилика: в українському середовищі Західної Канади, у мистецьких студіях в Мексиці, в період важкої хвороби і лікування в Англії, під час подорожей по Європі, і, нарешті, в період повернення до Канади й настання найбільш плідного періоду у творчості майстра.

У третьому розділі авторка подає ґрунтовний розгляд філософських та теологічних засад творчості художника, аналізує вплив соціально-психологічних криз. Дослідниця аргументовано доводить, що найважливішими у своїй творчості Василь Курилик вважав проблеми: релігійну, етнічну і соціальну. У підрозділі 3.3. розглянуто головні архетипи у творчості художника: Самотності, Самості, Батька, Матері, Родини, Емігранта. Авторка проводить психологічний аналіз причин формування цих стійких архетипів і розглядає художньо-образне втілення.

Четвертий розділ присвячений власне художньо-стилістичному аналізу творів, де висвітлено широту мистецьких інтересів майстра – до живопису,

музики, літератури, відмічено їх вплив на художньо-пластичну мову творів Курилика. Аналіз дає підстави дослідниці прийти до узагальнюючих висновків стосовно феномену авторського творчого методу художника і переконливо виявити певні причини й підстави для формування цього феномену.

У п'ятому розділі досліджено поняття «канадський мультикультуралізм» на прикладі серій робіт Василя Курилика, присвячених переселенцям з різних країн, представникам різних етносів. Розглянуто типологію ідентичностей, розуміння сутності феномену ідентичності самим художником, форми і прояви етнічної самобутності у живописних роботах В. Курилика.

Логічним теоретичним завершенням роботи сприймаються підсумкові висновки, що відповідають поставленим меті та завданням. У авторефераті дисертації висновки подані досить розлого. Володіючи великим обсягом біографічної інформації, проводячи суто мистецтвознавчий аналіз живописних робіт, об'єднаних в тематичні цикли, Христина Олександрівна Береговська відкриває ті символічні, біографічні, психологічні та лірико-емоційні смисли, змістове наповнення, які дозволяють сприйняти творчість Василя Курилика як єдине ціле.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Христини Олександрівни Береговської, хочу висловити наступні зауваження та міркування:

1. Авторка дослідження аналізує захоплення В. Курилика творчістю різних майстрів, роботи яких він бачив у музейних колекціях, що певною мірою впливало на творчий метод самого художника. Питання викликає лише твердження про те, що майстер використовує «джоттівську двовимірність» (С.173), виконує роботи в «стилі джоттівського проторенесансу, де площинний двовимірний простір балансує з монументальним і єдиним образом Ісуса» (С. 179). Адже Джотто прагне у живописних монументальних роботах подолати

саме двовимірність, він вперше у церковному стінописі надає об'ємності фігурам людей, робить їх настільки вагомими, що сучасники порівнювали їх з «мішками», а глибина інтер'єрів у його святих сюжетах нагадує про коробку сценічного простору. Можливо йдеться про відчуття стійкої цілісності окремих груп людей у композиційному рішенні, що досягається через те, що фігури щільно розташовані і затуляють одна одну, створюючи єдиний силует.

2. Зустрічаємо в тексті деякі протиріччя, які, можливо, властиві творчості самого В. Курилика. Так (на С. 164) авторка стверджує: «Отже, треба підкреслити, що В. Курилик ніколи у своєму мистецтві так сильно не турбувався про художню техніку та фігуративне вирішення, як про «соціальний коментар» і змістове символічне послання у творах». Але аналізуючи живописні роботи, дисертантка не раз зупиняє увагу на ретельно пророблених деталях, як, наприклад, у розгляді однієї з робіт серії «Страсті Христові», де подано зображення Тайної вечері, відмічено: «Автор велику увагу надавав деталям, добре був ознайомлений зі стилістикою архітектурних побудов, східноантичним меблярством, одягом, килимарством, керамікою, орнаментами й навіть асортиментом страв» (С. 172).
3. Вважаємо, що бажано було б в дисертації подати більше порівнянь між стилістикою художньої мови В. Курилика і християнським мистецтвом доби середньовіччя. Наприклад, коли дослідниця зазначає, що Василь Курилик був одним з перших мистців, який зламав стереотипні композиційні зображення, що затвердилися від доби італійського Ренесансу, аргументуючи це тим, що в сюжеті Тайної вечері в роботі майстра «Ісус і апостоли не сидять за прямокутним столом, але півлежачи відпочивають на ложах, розташованих півколом у кімнаті» (С. 174). Варто згадати, що таким чином зображували цей сюжет у книжкових мініатюрах доби Македонського Відродження у Візантії.

4. Цікавим є питання про те, чому Василь Курилик обирає таку основу як мезоніт (спресоване дерево) для серії робіт «Спокуси Христа в пустелі». Чи не є в цьому виборі акцентування онтології, фундаментальних принципів буття або прояв близькості до ікони. Тобто, вказане Х.О.Береговською «запозичення» майстром від східної іконографії сплюсненості фігур і специфіки у передачі часу в зображенні може бути розширено.

Завершуючи, слід зазначити, що висловлені зауваження, питання та міркування не впливають на безумовно позитивну оцінку дослідження Х.О.Береговської, її дисертація є завершеною науковою працею і свідчить про високий професійний рівень автора, компетентність в обраних для дослідження проблемах. Текст дисертації повністю відповідає змісту автореферату. Результати дослідження апробовані у фахових мистецтвознавчих вітчизняних та зарубіжних виданнях, представлені у двох наукових монографіях. За актуальністю, новизною, змістом та практичною цінністю робота відповідає чинним вимогам до дисертацій зазначеної спеціальності, а її автор **БЕРЕГОВСЬКА Христина Олександрівна** заслуговує присвоєння наукового ступеня доктора мистецтвознавства зі спеціальності 17.00.05 - образотворче мистецтво.

Доктор мистецтвознавства, професор,
зав. кафедри теорії та історії і мистецтва
Національної академії образотворчого
мистецтва і архітектури

О. А. ЛАГУТЕНКО